

Achtergrond informatie bij zitting voorlopige voorziening inzake Holocaust Namenmonument Rechtbank Amsterdam 25 februari 2019

1. Wat zijn de belangrijkste bezwaren tegen dit monument op deze locatie?

Er zijn veel bezwaren tegen dit ontwerp op deze plek. Het belangrijkste is dat het ontwerp enorm is en de plek, de groenstrook langs de Weesperstraat, gewoon te klein. Het monument vult de hele strook en erom heen is nauwelijks openbare ruimte meer beschikbaar. De schattingen van aantallen bezoekers per jaar lopen uiteen, maar het lijkt reëel uit te gaan van tussen de 150.000 en 200.000 bezoekers per jaar.

Op de muren van baksteen komen sterk reflecterende roestvrijstalen objecten tot 7 meter hoog. Het zicht op de Hoftuin en de daarachter gelegen gebouwen van de Diaconie wordt door de hoge muren verstoord, terwijl de zichtlijnen volgens door de gemeente zelf opgestelde randvoorwaarden juist open hadden moeten blijven. Evenzo hadden beeldbepalende bomen op deze locatie gespaard moeten blijven, maar zullen worden gekapt. De karakteristiek van het stadsgezicht ter plekke wordt door dit monument in ernstige mate aangetast. Daarnaast geeft het monument, door te smalle toegangen, en door de ligging onder straatniveau, bij drukte onvoldoende garantie dat in geval van paniek of narigheid alle bezoekers snel en veilig de locatie zullen kunnen verlaten.

Het voetpad langs het monument is erg smal, zeker als we uitgaan van grote groepen mensen die langs het monument zullen lopen en op het trottoir langs de Weesperstraat zullen blijven staan om naar beneden het monument in te kijken. Er is erg weinig ruimte om fietsen te stallen. En zo is er nog wel meer.

Het is te groot. Het past gewoon niet.

2. Hoe is een en ander tot stand gekomen? Procedure met veel gebreken.

De hele procedure wordt gekenmerkt door gebrek aan openheid, helderheid en zorgvuldigheid. Zo heeft de gemeenteraad weliswaar besloten dat de locatie zou moeten worden vastgesteld in een – door de burgemeester voorgestelde - twee-fase procedure, waarbij een schetsontwerp onderdeel zou zijn van de beoordeling, maar die procedure is gewoon niet door de gemeente gevolgd. De Raad is feitelijk buiten spel gezet, en heeft dat laten gebeuren. In de raad is *nooit* een inhoudelijk debat gevoerd over het project. Voordat de vergunning is verleend heeft de raad slechts twee maal over het onderwerp gesproken, één maal over de procedure (die zoals gezegd niet is gevolgd), en vervolgens nog één maal bij het vaststellen van de locatie. Het ontwerp is zelfs nooit aan de raad voorgelegd, en alleen – meer dan een half jaar nadat de vergunning was verleend, aan het eind van de bezwaarprocedure - ter kennisneming toegestuurd.

Het Nederlands Auschwitz Comité (NAC), de particuliere initiator van het project, heeft van begin tot eind feitelijk alles kunnen bepalen. Op basis van een dubieuze systematiek werd slechts één locatie (de strook langs de Weesperstraat) aan de raad ter besluitvorming voorgelegd – zonder dat er nog enig beeld van een schetsontwerp was - waarbij het NAC mocht bepalen welke in hun ogen belangrijke criteria drie maal zo zwaar zouden wegen als de criteria in belang van omwonenden.

Een gemeentelijke dienst wijdde in 2016 een studie naar die ene locatie (de Haalbaarheidsstudie), en bepaalde dat die locatie geschikt kon zijn voor een toekomstig ontwerp *mits* het ontwerp zich aan een aantal specifieke randvoorwaarden zou houden, (waaronder dus – zie hierboven - behoud van bepaalde bomen en het openhouden van de zichtlijnen). De ontwerper heeft zich echter niets van deze randvoorwaarden aangetrokken. Twee jaar later (juli 2018), aan het eind van de bezwaarprocedure, heeft het bestuur van de stad tussen neus en lippen door laten weten dat deze vastgestelde randvoorwaarden destijds ‘abusievelijk’ (sic!) zo genoemd waren, maar dat deze nu, met terugwerkende kracht, alleen maar als ‘aandachtspunten’ beschouwd moeten worden. En zo werd een nogal essentieel toetsingskader van tafel geveegd.

Er is in het hele proces letterlijk geen enkele vorm van inspraak geweest, belangen van omwonenden zijn niet meewogen, en er heeft, anders dan meerdere malen door burgemeester Van der Laan beloofd, nooit een onderzoek plaats gevonden naar het draagvlak in Amsterdam voor een dergelijk initiatief.

Het belangrijkste is nog wel dat het bestuur van de stad op geen enkele manier een kenbare en contoleerbare belangenafweging heeft gemaakt. Er wordt simpelweg gesteld: dit monument heeft een belang dat per definitie groter is dan alle andere belangen. Deze stelling wordt niet uitgewerkt, niet onderbouwd. Op geen enkele manier is duidelijk gemaakt waarom nu juist dit monument, dit ontwerp op deze locatie, een zo groot belang heeft.

En zo zijn in december 2017 de vergunningen (bouwvergunning en kapvergunning) verleend.

3. Bezwaar, beroep en voorlopige voorziening

Het gebrek aan enige vorm van inspraak, het feit dat nergens ooit naar omwonenden is geluisterd, gaf bezorgde buurtbewoners geen andere mogelijkheid dan bezwaar aan te tekenen tegen de verleende vergunning. Alleen mensen die op minder dan 200 meter van de locatie wonen en organisaties die opkomen voor belangen van de buurt, zijn ontvankelijk in bezwaar en beroep. Het door het NAC vaak geopperde verwijt dat het 'slechts buurtbewoners zijn' die zich keren tegen het plan, mist dan ook grond. Anderen schrijven wel stukken in de krant, maar kunnen geen juridische procedure voeren.

De in maart 2018 ingediende bezwaren zijn eind november 2018 door de gemeente (stadsdeel centrum) afgewezen. De bezwaarfase heeft lang geduurd, onder andere omdat de gemeente de haar gegeven termijnen voor het indienen van stukken ernstig heeft overschreden en de gemeentelijke adviescommissie na de hoorzitting een half jaar nodig had om met haar advies te komen.

Buurtbewoners besloten beroep aan te tekenen, de gronden voor het beroep zijn begin februari 2019 ingediend. De gemeente kondigde begin februari aan op 1 maart te willen beginnen met kappen, want het NAC wil zo snel mogelijk gaan bouwen. In de voorlopige voorziening ligt nu de vraag voor of, hangende de uitspraak op het beroep in de bodemprocedure (zitting inmiddels gepland eind mei), er begonnen mag worden met de bouw. Normaliter is, als men besluit te gaan bouwen voordat de bouwvergunning onherroepelijk is geworden, in zo'n geval de bouw "voor eigen risico", en dient een en ander afgebroken te worden als de rechter later het beroep toch gegrond acht. Uit de stukken van NAC en de gemeente die voor de voorlopige voorziening zijn ingediend kan echter worden opgemaakt dat men ervan uitgaat dat, *als* het mogelijk is nu toch "voorlopig" te beginnen met kappen en bouwen, dat als het definitieve begin van de hele bouw wordt beschouwd. Er lijkt geen twijfel over te bestaan dat gemeente en het NAC ervan uitgaan dat niets hen meer zal tegenhouden het monument af te bouwen, ook niet als het beroep gegrond wordt verklaard. Als de rechter dan straks in de bodemprocedure het beroep gegrond acht, en besluit dat de buurt gelijk *heeft*, zal de buurt dus toch nooit meer gelijk kunnen *krijgen*.

Daarom is het nu van zo groot belang dat schorsende werking wordt verleend en kap en bouw voorlopig niet wordt toegestaan.

4. Financiën – overheidsproject zonder maatschappelijk draagvlak.

Het NAC is initiatiefnemer van het project. De gemeente stelt de grond beschikbaar. De bouw is op kosten van het NAC, zo is de afspraak. Het NAC doet al een paar jaar aan fondsenwerving, en spreekt over veel en aanzienlijke bijdragen, van particulieren, maar ook van talrijke gemeentes en provincies. Opmerkelijk is – ook al omdat het NAC een fondsenwervende organisatie met ANBI status is - dat het NAC nooit enige inzage heeft gegeven in de financiën, niet in de raming, niet in de begroting, niet in de inkomsten en de beschikbare gelden. Aanvankelijk werd altijd gesteld dat de kosten ongeveer 7 miljoen euro zouden zijn. De afspraak met de gemeente is dat de bouw pas mag beginnen als 80% van de kosten gedekt zijn. De rest kan dan tijdens de bouw met verdere fondsenwerving worden verworven. De kap mag, zo bepaalt de kapvergunning, pas beginnen als de bouw zeker is. De gemeente heeft deze voorwaarde niet voor niets gesteld. Een half afgebouwd Holocaust Monument is, zo stelt de gemeente zelf, immers ondenkbaar. En zo loopt de gemeente het risico het project op eigen kosten af te moeten bouwen in geval dat door gebrek aan geld bij het NAC de bouw stil zou komen te liggen.

Op 21 februari, vlak voor de voorlopige voorziening, wordt echter bekend dat de bouwsom veel hoger is dan altijd gesuggereerd, en wordt ook duidelijk dat er bij lange niet genoeg geld beschikbaar was om de 80% dekking te garanderen. Dit alles blijkt uit de brief van het ministerie van VWS aan de Kamer, waarin staat dat er naast de eerdere subsidie nu 6 miljoen extra voor het namenmonument beschikbaar wordt gesteld. Daarnaast wordt, "voor het overige benodigde bedrag voor de realisatie van het monument", ook nog een garantiesubsidie van 1,7 miljoen verstrekt. In de brief staat dat de kosten van het project nu geraamd worden op 14,6 miljoen euro, hetgeen meer dan een verdubbeling betekent van de eerdere genoemde 7 miljoen. Een achterliggende begroting was nooit beschikbaar, en is ook nu niet beschikbaar, en zo is het dus geheel onduidelijk waar deze enorme stijging aan te wijten is.

Wat is er nu bekend over de beschikbare gelden? Het rijk stelde eerder 2,3 miljoen beschikbaar. De gemeente Amsterdam 3 miljoen. Nu komt daarbij 6 miljoen van het rijk. Dat is samen 11,3 miljoen overheidsgeld. Begin 2018 stelde het V-fonds 1 miljoen te beschikking. Dat maakt 12,3 miljoen. De garantiesubsidie wordt verstrekt "voor het overige benodigde bedrag" dus daaruit moet worden opgemaakt dat dat bedrag op dit moment nog niet gedekt is. Dat maakt een totaal van 14 miljoen. Gezien het feit dat VWS spreekt over een totale kostenraming van 14,6 miljoen euro moet daaruit worden opgemaakt dat het NAC zelf, van particulieren, en van gemeentes en van provincies, in totaal een bedrag van maximaal 600.000 euro heeft verworven. Dat is het enorme maatschappelijke draagvlak, dat is de enorme steun waar het NAC zich altijd op heeft beroepen.

De conclusie kan niet anders zijn dan dat er juist nauwelijks sprake is van een groot maatschappelijk, nationaal, draagvlak. Het NAC heeft feitelijk maar weinig, in ieder geval weinig in verhouding tot de grootte van het project, particuliere fondsen weten te werven. De ogen bleken nogal wat groter dan de maag. Het enorme "particuliere project", waar niemand ooit over mee mocht praten omdat het NAC alles zelf wilde bepalen, blijkt alleen met ongeveer 90% overheidsgeld van de grond te kunnen komen.

De overheid blijft het echter beschouwen als een particulier project. Er wordt geen inzage gegeven in de ramingen, de kosten, de begroting. Er is geen inspraak geweest, en er zijn geen fatsoenlijke procedures gevoerd. En, vrij opmerkelijk bij deze financiële omstandigheden, er heeft geen openbare aanbesteding plaats gevonden.

5. Stijgende kosten als argument

Het NAC voert in de voorlopige voorziening de sterk stijgende bouwkosten aan als het spoedeisend belang om nu te gaan bouwen. Hetgeen het NAC terzake stelt is echter door de bezwaarden niet te controleren, omdat immers geen enkele financiële informatie voorhanden is. Wel is duidelijk dat de door het NAC aangevoerde stijgingspercentages veel hoger zijn dan algemeen beschikbare cijfers op het internet over de situatie in de bouw (bouwkostenindex). Maar dan nog. De verdubbeling van de eerder geschatte bouwsom kan nooit het gevolg zijn van de prijsstijgingen in de bouw van het afgelopen jaar. Waar die verdubbeling dan wel door veroorzaakt wordt, daarover zwijgt men. Heeft men bij de aanvankelijke raming niet goed gerekend? Niet goed opgelet? Welke posten blijken (zeer veel) hoger uit te vallen? Zijn er veel grotere technische problemen dan verwacht? Dat alles is de vraag.

In dit verband is het opmerkelijk dat het NAC in de pers de indruk wekt dat de gevoerde bezwaarprocedure als belangrijke oorzaak gezien moet worden van de kostenstijging. De NOS citeert de voorzitter van het NAC: *'Omdat bewoners de bouw tegenhouden - er loopt nu nog een procedure tegen de kap van bomen voor het monument - stijgen de bouwkosten, zegt Grishaver. "Dat kost ook nog eens 1,5 miljoen euro, exclusief btw.'*" Ook de procesbegeleider van het NAC stelt in een verklaring die bij de stukken zit dat *"door de bezwaarschriftenprocedures de bouwstart keer op keer wordt vertraagd. In de huidige overspannen bouwmarkt leidt dat tot fikse prijsstijgingen tot wel 15% per jaar.*

De bouwstart wordt echter niet door de bezwaarschriftenprocedures vertraagd, en zeker niet keer op keer. Het is zo wie so duidelijk dat de bouw niet eens eerder had kunnen beginnen wegens het gebrek aan benodigde gelden. Ook is de noodzakelijke overeenkomst tussen NAC en de gemeente Amsterdam pas zeer recentelijk rondgekomen.

Het is pijnlijk dat de prijsstijgingen worden gepresenteerd als de consequentie van de gevoerde bezwaar- en beroepsprocedure. De uitlatingen klinken als een verwijt aan mensen, buurtbewoners, die

respectvol, inhoudelijk en gemotiveerd gebruik maken van een fundamenteel recht om bezwaar te maken tegen overheidsbeslissingen.

Door de tijd heen stijgen prijzen. De duur van het hele proces ligt aan zeer veel factoren van allerlei aard – het NAC zegt al 15 jaar bezig te zijn. Nu staan we hier. Er loopt een beroep tegen de verleende vergunningen. Het is een onderdeel van het fundamentele recht dat ingebrachte bezwaren door een onafhankelijke rechter - en zo nodig ook nog door een rechter in hoger beroep – getoetst kunnen worden waarbij, indien het beroep gegrond wordt verklaard, verzekerd is dat de gevolgen van die uitspraak zonder meer hun beslag kunnen krijgen. Dat betekent in dit geval dat het vergunde bouwwerk, dit ontwerp op deze locatie, er dus niet, in ieder geval niet zo, zal komen.

Voorbij willen gaan aan dat beginsel, betekent een gebrek aan respect voor een fundamentele basis van onze rechtstaat. Dit alles klemt te meer nu feitelijk sprake is van een project dat voor ongeveer 90% vanuit publieke middelen wordt bekostigd.

6. Tot slot

Gemeente en NAC willen niet wachten en willen nu gaan bouwen, en zij voeren de stijgende bouwkosten aan als zwaarwegend belang. Het lijkt zeer onwaarschijnlijk dat zij het gebouwde zullen willen afbreken als de rechter in beroep de verleende vergunningen vernietigt – en de gekapte bomen zijn so wie so verloren. Om deze redenen is het van essentieel belang dat schorsende werking wordt verleend.

De buurt vroeg al meerdere malen om plaats rust en om een totale heroverweging van het dossier. Een project als dit krijgt betekenis als het als een gemeenschappelijk project tot stand komt. Als het verzekerd is van een breed maatschappelijk draagvlak. Dat is hoe het herdenken van de slachtoffers van de Holocaust betekenis kan krijgen. Zo zou een monument ook een belangrijk symbool en een belangrijke plek kunnen worden in onze toekomstige samenleving.

Wij vertrouwen erop dat de rechter nu zal besluiten dat het NAC en de gemeente niet eerder kunnen beginnen dan dat de rechter in beroep op de zaak heeft beslist.

Amsterdam 25 februari 2019

Namens: Plantage-Weesperbuurtvereniging, Stichting de Groene Plantage, Stichting tussen Amstel en Artis, Bewonersvereniging Studentenflat Weesperstraat, en enkele individuele bezwaarmakers

Contact: Petra Catz – 0651213865 – Petra@campcatz.nl

Alles stukken zijn te vinden op <https://www.buurtorganisatie1018.nl/holocaust-namenmonument> onder 'documenten', en op de website www.stichtingdegroeneplantage.nl